

SZABÓ TIBOR
Budapest

Adalékok a mágnescsikok használatához

Az y kogo szerkezet néhány gyakorlattípusa

Ennek az orosz nyelvi jelenségnek a megtanítása – nehézsége miatt – már a tantervmódosítás előtt is két évre oszlott meg. A szerkezet főneves állító alakját jelenidejű használattal a 6. osztályban, a személyes névmási alakját, tagadó formáját, valamint a múlt és jövő idejű használatát a 7. osztályban kellett és kell ma is megtanítani.

A 6. osztályos tankönyv a 10. leckéjében exponálja a jelenséget. A „Tél” c. olvasmány kedvező lexikai háttérrel nyújt hozzá: a gyakorlás számára jól kibontható belőle a tanítandó szerkezet.

A 7. osztályos tankönyv az 5. leckében inspirál a szerkezettel való további munkára. A lexikai háttérül szolgáló „Neki fáj a lába” c. olvasmány azonban csak a személyes névmási alakhoz ad némi bemutatási anyagot. A tagadó forma, valamint a múlt és jövő idejű használat megtanítását táblázatos nyelvtani függelékre bízta.

Amikor lexikai háttér nélkül áll a tankönyvekben a megtanítandó nyelvtani jelenség, az a szokásosnál nagyobb önállóságot ad a szaktanárnak. Össze kell állítania a tanulók ismeretében már meglévő szóanyagból

a) a bemutatás modelljeit,

b) a begyakorlás gyakorlatait,

c) és szöveget, beszédteret, nyelvi szituációkat kell teremtenie a jelenség életre-keltésére. A tanári munkát jellege, célja és időtényezői jobban feljogosítják *tankönyvkiegészítő*, mint *tankönyvpótló* szerepe. Ezt is tekintetbe véve állítottuk össze a címben jelzett nyelvi szerkezet mágnescsikra készült gyakorlatait.

Egyes gyakorlatokban szókérdőket használunk, szélesítve általuk az applikáció eszköztárát. A szókérdők irányzavakként vesznek részt a fémcsikokon, melyek a melléjük írt, vagy hozzájuk mondott kérdések tartalmi viszonylatában megadják a tanulóknak a válaszhoz szükséges gondolati irányt.

Tájékozódásképpen nézzük meg a kép és a szókérdő különbségét. A *kép* tárgyakat, személyeket, cselekvéseket, élethelyzeteket, történéseket mutat be. Mindezek formái megjelenésükben valószerűek, figurális alakzatokban konkrétan felfoghatók. Konkrétságuk ellenére azonban mindig van bennük elvont is, ami többletgondolatok ébredését, asszociációk keletkezését serkenti köztött, vagy szabad irányulással. Az irányulás jellegét esetünkben a képek mellé helyezett nyelvi eszközök határozzák meg. A kérdés például irányítja a gondolatok társulását, a cím viszont a témán belül szabadjárja engedi a képről beszélő, vagy fogalmazó gondolatait. A *szókérdő* (a szó) éppen ellenkezőjét mutatja ennek. Megjelenésében semmi másra nem hasonlító, elvont formai alakzat. Tartalmát tekintve azonban a leghatározottabban kötött. Nem enged gondolati kalandozást, tartalmával körülhatárolja a figyelmet. A nyelvi gyakorlatok kialakítása esetén a képek és szókérdők konkrétságbeli sajátosságát és gazdaságosságát is figyelembe kell vennünk.

Ilyen gazdaságos a kép:

У Ивана книга?
 У Ивана тетрадь?
 У Ивана книга или тетрадь?
 Что у Ивана?
 Книга у Ивана?
 Книга у Евы?
 Книга у Ивана или у Евы?
 У кого книга?

Ilyen gazdaságos a szókétya:

а/ У Ивана книга?
 У Ивана тетрадь?
 У Ивана книга или тетрадь?
 Что у Ивана?

книга

б/ Книга у Ивана?
 Книга у Евы?
 Книга у Ивана или у Евы?
 У кого книга?

Иван

Vagyis a kép a teljes nyelvi helyzetet kifejezi, az irányzó annak csak egy részét. Más szavakkal: amit a kép egyetlen gyakorlatba beenged, azt az irányzó két, vagy több gyakorlatra bontja szét.

Ilyen konkrét a kép:

У кого книга? / у мальчика
 у ученика
 у брата
 у сына
 у Ивана
 у Антона и т. д. /

Ilyen konkrét a szókétya:

У кого книга?

он

/ у него /

она

/ у неё /

Vagyis, míg a kép egy tankönyvi olvasmány által irányított, vagy a gondolkodás által szabadon társított viszonylattal függésbe kerülhet, (a viszonylattól függően bár-hogy megnevezhető a képen ábrázolt fiú), addig az irányzó csak önmaga függvénye lehet, legfeljebb a transzformációnak enged.

Nézzük most már a címbe jelzet szerkezet főneves alakjának a 6. osztályban alkalmazott gyakorlattípusait.

1. Bemutató

Здесь Иван и лыжи. Лыжи у Ивана.

Здесь Ева и санки. Санки у Евы.

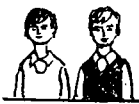

Лыжи у Ивана?
 Лыжи у Евы?
 У кого лыжи?

Санки у Евы?
 Санки у Ивана?
 У кого санки?

A képekkel bemutatott és oroszul megadott nyelvi szituációban a tanuló megismeri a nyelvi formulát, annak kérdő szavát, s párbeszédszerűen imitálja azt.

2. Tudatosítás

У кого?	у		- а, - я	Nn. Esz.
			- и, - я	Nn. Esz.
			- ов, - ев	Nn. Tsz.
			- шотó	Nn. Tsz.

Analízis útján megfigyeli a formula nyelvtani alakzatait.

3. Alkalmazás

Что у Ивана?
 У кого лыжи? санки

Что у Евы?
 У кого санки? лыжи

A megfigyelt alakzatokat szintézis útján reprodukálva alkalmazza.

4. Gyakorlás

- a/ У КОГО КНИГА? Антон
- У КОГО ФУТБОЛ? Иван
- У КОГО ТЕТРАДЬ? Анна
- У КОГО МЯЧ? Ева
- б/ У Яноша картина. ?
 У Анны карта. ?
 У Золтана шоколад. ?
 У Иры яблоко. ?

A használni tudás érdekében a formula kérő szavát tartalmazó kiegészítendő kérdésekre nagy fordulatszámban produkálja a képek által sugallt és a formulát felhasználó válaszmondatokat. Majd a fórmulára való rákérdezést is begyakorolja hasonlóan nagy fordulatszámban. Ebben az automatizáló munkában a mágnescsíkokon kívül már a munkafüzet, az írásvetítő és a magnetofon is részt vehet.

Nézzük meg a 7. osztályos feldolgozás gyakorlattípusait is. Feladatunk ebben az osztályban:

- A formula személyes névmási szerkezetben való megtanítása.
- A formula tagadó alakjának megtanítása.
- A formula állító és tagadó alakú múlt idejének a megtanítása.
- A formula állító és tagadó alakú jövő idejének a megtanítása.

Amint kitűnik, oktatási szempontból tagolva, négy jelenséget kell megtanítani. Eddig egyetlen oktatási egységként egy leckében, 4-5 óra terjedelemben tanítottuk. A tananyagcsökkentés ezutánra sem tett engedményt, sőt a javasolt tananyagbeosztás még kevesebb időt, 3 órát tanácsol a feldolgozására. A tapasztalat azt mutatja, hogy a készségi szintű kimunkáláshoz lényegesen több időre van szükség.

A feldolgozás teljes bemutatása az anyag nagy mennyisége miatt igen terjedelmes volna. Ezért itt most csak gyakorlattípusokat mutatunk be, melyeket a 6. osztályos feldolgozásnál elmondott sorrend szerint, vagy az egyéni gyakorlatban kialakult rend szerint gyakorlatsorokba szedve használhatjuk fel. Célszerű figyelembe venni az alábbi szempontokat:

1. A személyes névmási szerkezet bemutatásánál az alanyesetű alakokból indulunk ki.

Кто? Я
Ты
Он и т. д.

У кого? У меня
У тебя
У него и т. д.

2. A gyakorlásnál az alanyesetű személyes névmásokat használjuk szókártyákon irányító szavakként.

У кого есть тетрадь? я

У кого есть книга? мы

У кого есть карандаш? он

3. A tagadó alak bemutatásánál az állító alakból indulunk ki, a gyakorlásban pedig az állító és a tagadó alakot a tanulói bizonyosság állandó fenntartása érdekében párhuzamosan alkalmazzuk.

а/ У тебя есть книга? Да

У тебя нет книги? Да

б/ Что у тебя?

Чего нет у тебя? Да

в/ У кого есть книга? я

У кого нет книги? я

4. A múlt és a jövő idő tanításánál a jelen időből indulunk ki, a gyakorlásban pedig célszerű, legalábbis kezdetben, a három idő, valamint az állító és tagadó alakok egymás mellett való használata.

а/ У тебя есть книга? Да

У тебя нет книги? Да

У тебя была книга? Да

У тебя не было книги? Да

У тебя будет книга? Да

У тебя не будет книги? Да

б/ Что есть у тебя? Да

Чего нет у тебя? Да

Что было у тебя?

Чего не было у тебя? Да

Что будет у тебя? Да

Чего не будет у тебя? Да

В/ У КОГО ЕСТЬ КНИГА?

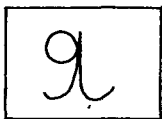
У КОГО НЕТ КНИГИ?

У КОГО БЫЛА КНИГА?

У КОГО НЕ БЫЛО КНИГИ?

У КОГО БУДЕТ КНИГА?

У КОГО НЕ БУДЕТ КНИГИ?

Természetesen közben mindannyiszor figyelmet kell fordítanunk a nemek és számok szerinti tudatosításra és begyakorlásra.

Föltehető, hogy a mágnescsíkok, rajtuk a képek, számkártyák és szóképek nyelv-
vi eszközökkel kombinált használata első pillanatra nehéznek, bonyolultnak tűnik, kü-
lönösen kezdő kartársaink számára. Azt tanácsoljuk ezért, hogy ne kíséreljék meg az
összes gyakorlattípus és gyakorlási mód egyszerre való használatát. Javasoljuk, válasz-
szanak ki egy típust és egy módot, s ha azt begyakorolva eredményt értek el és si-
kerélményt szereztek, haladjanak tovább a többi begyakorlásában is. Mindig sokat
segít az órán egy rajzos vázlat, amely emlékeztet, hány fémcsíkot helyezünk a táb-
lára, milyen sorrendben rakjuk fel a képeket, szóképeket, hogyan cserélgetjük azo-
kat a gyakorlás folyamán, milyen nyelvi eszközöket írunk, vagy mondunk a képek
mellé, stb. Tudjuk jól, hogy a fémcsíkok nem az egyedül üdvözítő eszköz, és az ál-
taluk lehetséges megoldások sem az egyedül üdvözítő mód az idegen nyelvek taní-
tásában, gyakorlásában. Ugyanezt el lehet érni például írásvetítővel, vagy magne-
tonnal is. Bizonyos, hogy mindenki az egyéniségének legjobban megfelelő segédesz-
közöket használja, ha rendelkezik vele. Mágnescsíkokkal azonban mindenki rendel-
kezhetsz: pár forintból saját kezűleg előállíthatók, vagy az iskolai politechnikai mű-
helyben elkészíthetők.

TARJÁN LÁSZLÓ
Katymár

Az olvasási készség fejlesztése az általános iskola felső tagozatán

Az Olvasó Népeért mozgalmat magas szel-
lemi szinten álló szervezet, az Írószövetség kez-
deményezte, s a mozgalom sikerei nem vonha-
tók kétségbe. Ettől függetlenül az Olvasó Né-
peért mozgalom eredményeit meg lehetne sokszo-
rozni, ha az általános iskola felső tagozatáról
kikerült tanulók 99%-a valóban tudna olvasni.
Ha mi nem végzünk ezen a téren hatékonyabb
munkát, akkor sokakra nézve olyan lesz ez a
mozgalom, mintha egy piramist a csúcsánál
kezdenének építeni. Nem kételkedem abban,
hogy Magyarországon milliók tudnak elég jól
olvasni ahhoz, hogy számukra az olvasás igazi
élvezet, s személyiségük alakításának, önképzé-
jüknek eszköze legyen, mint akik csak-csak

olyan szintre jutottak ennek a készségnek kiala-
kításában, ami akadályozza őket abban, hogy
az írók „örök útítársaik” legyenek életük min-
den szakaszában, s a könnyű legyen tudásuk
fejlesztésének alapja, bármilyen munkahelyen
kell tevékenykedniök. Évtizedek tapasztalatai
alapján állítom mégis, hogy igen nagy az utó-
biak tábora is.

Néhány évvel ezelőtt Szekulity Péter az Élet
és Irodalomban terjedelmes cikket írt Félanal-
fabéták címen. Ebben azt állítja, hogy az álta-
lános iskolák egy részéből sok olyan tanuló
kerül ki, aki gyenge olvasási készsége miatt
(s ilyen esetben az írás-helyesírás ugyanilyen
gyenge), néhány év után joggal félanalfabétá-